

organizace je „vykořeněna“ ze společnosti. Podle Druckera proto postkapitalistická společnost potřebuje nový „sociální sektor“, který má uspokojovat sociální potřeby a současně obnovovat smysluplné společenství a aktivní občanství. Řešení Drucker spatřuje v podpoře autonomních společenských organizací, které se mohou stát centry smysluplného občanství. Tradiční společenství již nemá dostatek integrující síly a je potřeba vytvořit smysluplnou oblast společenského života a osobních vztahů spojených s aktivní účastí překračující okruh vlastního zaměstnání a vlastní organizace.

Výsledkem ekonomicko sociálních a politických změn jsou změny morální. Sociálním symbolem společnosti znalostí se stává „vzdělaná osobnost“, která určuje výkonnost společnosti a současně ztělesňuje její hodnoty a přesvědčení. Vzdelaná osobnost musí být schopna aplikovat své znalosti na současnost a s jejich využitím utvářet budoucnost. Vzdelaná osobnost bude muset být připravena žít

v globálním světě a současně ve světě stále více tribalizovaném. Musí být světoobčanem a současně musí čerpat sílu ze svých místních kořenů a obohacovat a rozvíjet své vlastní společenství. Podle Druckera musí být vznik postkapitalistické společnosti vnitřně spojen s „duchovním obratem“ moderní společnosti. Postkapitalistická společnost klade obnovený důraz na individualitu a její vznik může vést k návratu individuální odpovědnosti.

V knize *Postkapitalistická společnost*, jež byla vydána s finanční podporou Československé obchodní banky, se Drucker pokouší o formulaci obecného sociologického projektu postkapitalistické společnosti jako společnosti znalostí. V dalších knihách: *Efektivní vedoucí, Management: budoucnost začíná dnes, Inovace a podnikavost, Cestou k zítřku: management pro 21. století*, které vydalo v roce 1992 a 1993 nakladatelství Management Press, je tato představa dále konkretizována.

Josef Velek

Miloš Večeřa: Sociální stát. Východiska a přístupy

Praha, SLON 1993, 104 s.

Sličná obálka láká k přečtení a čtenář není zklamán, protože se dozví mnoho o tématu, které donedávna zcela chybělo a ani dnes o něm není mnoho napsáno. Večeřova knížka navíc otevírá řadu deseti učebnic z oblasti sociální politiky, rodiny a sociální práce, sponzorovaných holandskou vládou.

V šesti kapitolách uvádí autor čtenáře do základních kategorií sociálního státu, problémů jeho geneze, funkcí, typů a konkrétních „prováděcích“ mechanismů. Nejvíce místa je věnováno východiskům sociálního státu na pozadí obecné typologie států a jeho nosným konceptům v pozitivním i negativním smyslu (jako je teorie společenské smlouvy, solidarismus, teorie konfliktu, konzervatismus a liberalismus apod.). Po vymezení pojmu „sociální stát“ je pozornost zaměřena na jeho „jádro“ v podobě sociálního občanství a dekomodifikace pracovní síly. V dalších kapitolách se autor zabývá vývojovými aspekty sociálního státu a jeho krizí a nakonec jeho obsahem a hranicemi. Práce se opírá o základní literaturu

pověštinou anglosaské provenience. Věřen povaze učebnice, za každou kapitolou autor uvádí kontrolní otázky a na konci je připojen krátký slovníček některých vesměs cizích pojmů, s výjimkou pojmu „domácnost“, který je však – bohužel – vysvětlen z hlediska sociální politiky nepřesně.

Sympatické je už to, že autor nevymýšlí krkolomné konstrukty pro český ekvivalent „welfare state“, i když na problémy překladu tohoto pojmu upozorňuje. Sympatické je i to, že se mu podařilo udržet úroveň knížky mezi čistou teorií a empirií tak, aby zůstala čtivá i pro nezavščeného čtenáře. Je rovněž důležité, že zde najdeme komparativní reference a zobecněné zkušenosti z různých zemí. Kniha prozrazuje zasvěcení i velký autorův zájem o uvedené téma. Věřím, že si najde i jiné čtenáře než studenty, kterým bude předepsána.

V práci však vidím i některé problémy. Autorovi se především nepodařilo udržet výklad v jednotné logice (např. vývojové, typologické nebo funkční), a tak se některá témata vrací nebo nenásledují v logickém sledu – to se týká především kap. II a III, kdy autor nejprve o sociálním státu hovoří jako o již známém konceptu, aby jej teprve následně

vymežil. Problémem je, že ač si je autor vědom především funkčního vymezení sociálního státu (tj. jakožto určitých funkcí v podstatě každého novodobého státu, které nabývají různých forem a rozsahu), velmi často o něm hovoří v substantivním smyslu, tj. státu jako takovém, navíc opatřeným epitetem demokratický (viz již název první kapitoly: „Sociální stát: prototyp moderního státu“ – alespoň otazník by se slušel).

Rychlá a často druhoruká interpretace některých klíčových prací způsobuje, že čtenář neobdrží klíčovou informaci a někdy je i maten. Uvedme několik příkladů nedopatření, kterých v práci není mnoho. Esping-Andersenův počin (s. 35) spočíval především v tom, že ukázal kvalitativní rozdíly sociálních režimů v úzkém vztahu k sociální struktuře; koncept „mobilizace“ různých tříd mu k tomu posloužil jako nástroj. Soziale Marktwirtschaft v pojetí kruhu Ordo a samotného Müllera-Arnacka bylo vzdálenější sociálnímu státu, než jak autor uvádí (s. 47). Úlohou státu podle této teorie bylo zaručit volnou hru tržních sil, nikoli redistribuovat výsledky. Např. instituce minimální mzdy byla s původním pojetím Soziale Marktwirtschaft neslučitelná. Paralela K. Marxe a K. Polányiho v pojetí autorově (s. 57) je opravdu smělá, neboť Marxovi určitě nešlo o dekomodifikaci práce formou welfare state a Polányiho „Velká transformace“ určitě nebyla scénou sociálních revolucí v marxistickém smyslu. Jen fatálnímu přehlédnutí v necitovaném pramenu autor vděčí za zmatení pojmů „základní příjem“ a „minimální příjem“ (s. 77). Závěr publikace je pak pro mne zcela nepřehledný. Končí sociální stát svoji dějinnou úlohu vzhledem ke své všestranné krizi, nebo naopak pokračuje vzhledem ke své naprosté nezbytnosti?

Základní problém práce však vidím v něčem jiném. Studijní text by podle mého názoru měl obsahovat i návod, jak aplikovat pojmy a interpretovat situaci v naší společnosti. Jen dvě

strany (s. 94-95) velmi obecného textu jsou však věnovány sociálnímu státu v postkomunistických zemích. Mnoho otázek tak zůstává nejen nezodpovězených, ale i nepoložených. Jaký byl sociální charakter předmnichovského Československa? Jak byl tento – nepochybně velmi rozvinutý sociální stát – demontován či prolongován v komunistickém režimu? Jaká je „filozofie sociální reformy“ u nás, její varianty, výhledy, problémy? Jaká jsou specifika a odlišnosti české společnosti a ostatních postkomunistických zemí? Autorova invence by neměla končit s literaturou, navíc k tomu existují např. inspirativní práce Fergeové nebo řady západních autorů, včetně citovaného Offeho.

Další okruh problémů je spíše technické povahy a vyjadřují se k němu – jakožto pracovník výzkumu – s rezervou možného omylu. Domnívám se totiž, že i učebnice by měly splňovat nároky standardního vědeckého textu, se všemi jeho podpůrnými instrumenty. Vzhledem ke studentům by se pak měl řídit zásadou, že „dobrý student ví, co je kde,“ a poskytnout mu k tomu všechny podklady. Z tohoto hlediska není, myslím, vhodné překládat názvy cizích knih a institucí, odkazovat na jména autorů bez uvedení příslušné publikace, namísto citací volně parafrázovat neuvedené prameny. Jeden příklad za všechny: na s. 47 je několikrát zmiňován „německý profesor Boettcher“. Není uvedeno jeho křestní jméno ani dílo, na něž se odkazuje, popř. ani práce, z níž je re-citováno.

Sympatická, informativní a zajímavě napsaná Večeřova práce tak otevírá i otázky obecnější úrovně, totiž do jaké míry budou nové „studijní texty“ jen více či méně zdařilými syntézami dostupné literatury bez poznávacích výbojů a do jaké míry budou prolongovat tradice starých skript bez citačních pravidel.

Jiří Večerník